

ВЛИЯНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР КЪМ БИЗНЕСА ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ФИРМИТЕ*

ДЕНИЦА П. ЗАГОРЧЕВА-КОЙЧЕВА

INFLUENCE OF OBLIGATIONS OF PUBLIC SECTOR TO BUSINESS ON THE FINANCIAL CONDITION OF COMPANIES

DENITSA P. ZAGORCHEVA-KOYCHEVA

ABSTRACT: *The increase of financial obligations of the state to business is one of the negative consequences of the crisis. This report examines the impact of public sector obligations to the business by analyzing data on implementation of the budget of the Republic of Bulgaria and data on arrears of the state and municipalities to business for the period from 2006 to 2013.*

KEYWORDS: *financial obligations, financial position, deficit, financial crisis, arrears of the state and municipalities, implementation of the budget*

Финансовата криза от периода 2007-2009 г. остави своите белези и върху българската икономика. Едно от негативните последствия от кризата е задлъжнялостта на държавата към бизнеса.

Настоящият доклад разглежда влиянието на задълженията на публичния сектор към бизнеса, като анализира данни за изпълнението на бюджета на Република България и данни за просрочените задължения на държавата и общините към бизнеса за периода от 2006 до 2013 година. Информационните източници използвани за база на анализа са отчетите за касово изпълнение на бюджета на консолидирано ниво.

Основен принцип при бюджетирането е балансирането на приходите и разходите, като се следват разумни граници за тяхното отклонение. След 2002 г. бюджетът на Републиката отчита трайно положително салдо (бюджетен излишък). Изпълнението, отчитано на касова основа гарантира, че реално събраните приходи надвишават платените през годината разходи.

Интересно е, че в годините на самата световна финансова криза, България продължава да показва добри стойности в отчета за касово изпълнение на бюджета на Републиката. През 2007г. и 2008 г. страната ни отчита нарастващ бюджетен излишък спрямо предходните години (таблица 1). През 2008 г. той (излишъкът) достига почти 2 млрд. лв., а приходите от своя страна са повишени с над 3 млрд.лв. Ръстът в приходната част се формира основно от увеличение в данъчните постъпления. [5]

Промяна в базовите бюджетни параметри наблюдаваме през 2009г. и 2010 г. Приходите значително намаляват, а през 2010 г. падат под нивото си от 2007 г. (таблица 1). Противно на бюджетните принципи обаче не се наблюдава подобно намаление в разходите, а напротив - значително се увеличават текущите разходи в почти всички бюджетни функции и дейности. Намалението в доходите на държавата при увеличаване на разходите е ясен признак за очакван дефицит и задлъжнялост.

* Статията е финансирана от НИП № РД-08-249/14.03.2014 на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

Таблица № 1
Консолидиран държавен бюджет на Република България за периода 2006 – 2013 година

В МЛН.ЛВ.

КОНСОЛИДИРАН ДЪРЖАВЕН БЮДЖЕТ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Приходи и помощи	20 034,0	24 063,0	27 313,2	25 040,9	23 932,6	25 378,1	27 469,4	28 977,2
Данъчни приходи	16 325,9	19 323,8	22 166,9	20 171,9	19 014,4	20 594,2	21 529,0	22 370,3
Неданъчни приходи	3 072,6	3 535,1	4 004,6	3 542,8	3 315,4	3 320,7	3 573,0	3 950,5
Помощи	635,5	1 204,2	1 141,7	1 326,2	1 602,9	1 463,2	2 367,5	2 656,3
Общо разходи	18 286,3	22 103,4	25 323,4	25 666,9	26 755,4	26 866,6	27 828,3	30 417,9
Текущи разходи	15 806,9	17 677,4	20 331,8	21 275,4	22 418,8	23 012,0	23 337,9	25 370,7
Капиталови разходи и прираст на държавния резерв	2 479,4	3 830,7	4 271,5	3 645,4	3 666,9	3 075,4	3 681,1	4 113,1
Вноска в общия бюджет на ЕС		595,2	720,1	746,2	669,7	779,2	809,3	934,1
Бюджетно салдо (Дефицит(-) / Излишък(+))	1 747,6	1 959,6	1 989,8	-626,1	-2 822,8	-1 488,5	-358,8	-1 440,7
Финансиране	-1 747,6	-1 959,6	-1 989,8	626,1	2 822,8	1 488,5	358,8	1 440,7

Източник: Министерство на финансите

Още в средата на 2009 г. бизнеса, започна силно да алармира за нарастващите си вземания от държавата и общините. Общите просрочени задължения към края на 2008г. са в размер на 81 607 хил.лв. Година по-късно - в края на 2009 г., задълженията на държавата и общините са близо 800 милиона лева, т.е. увеличили са се почти десетократно (таблица 2).

Обичайно е при ниско изпълнение на приходите и разходите да се наблюдава ръст на просрочените задължения, но в случая няма намаление на разходите на касова основа или реално платените разходи, а просрочените задължения се увеличават в пъти. Подобно дефектиране в данните говори за поемане на ангажименти, над бюджетните възможности. Тези свръх ангажименти остават финансово необезпечени в бюджетната година, а понякога при липса на мониторинг и контрол и за по-дълъг период.

Данните, представени в Таблица 2 показват, че през 2009 г. държавата е крупен длъжник, като задълженията не са локализирани в конкретен сектор от икономиката, а засягат различни браншове. Най-високи като стойност са задълженията към строителния бранш, основно за изграждане на нова инфраструктура и поддръжка на съществуващата. През 2009 г. тези просрочия формират около 85 % от общите просрочени задължения на държавата.

Представената в Таблица 2 информация показва ускореното нарастване на

задълженията като всяко тримесечие ръста им е над два пъти спрямо предходното тримесечие. Особено интересна са данните за динамиката според това къде са формирани просрочените задължения – в централната или местната власт.

Таблица № 2

Динамика на просрочените задължения за 2009 г. по тримесечия

В ХИЛ.ЛВ.

период тримесечие	2008 г.	2009 г.			
	IV-то трим.	I-во трим.	II-ро трим.	III-то трим.	IV-то трим.
Общо	81 607,7	88 727,2	165 748,6	360 846,2	798 965,8
Увеличение спрямо 2008 г.	-	108,7 %	203,1 %	442,2 %	979 %
Централно правителство	7 969,0	8 942,0	37 224,0	211 863,3	602 162,0
Увеличение спрямо 2008 г.	-	112,2 %	467,1 %	2658,6 %	7556,3 %
Общини	73 638,7	79 785,2	128 524,6	148 982,9	196 803,8
Увеличение спрямо 2008 г.	-	108,3 %	174,5 %	202,3 %	267,3 %

Източник: Министерство на финансите

В края на 2008 г. просрочените задължения към бизнеса са в размер на 81 607 хиляди лева, като от тях над 90 % са задължения на общините, а държавния дял в посочените данни е под 10 % от общото задължение. В края на 2009 г. имаме съвсем различна визия на наблюдавания показател. Разпределението между държавата и общините е изцяло обърнато - над 75 % от просрочените задължения вече са ангажимент на държавата и под 25% са тези на местните власти. Данните, представени в Таблица 2 показват едно не малко, но равномерно покачване на просрочията при общините и неритмично и драстично увеличение на просрочията, отчетени от централната власт.

Констатираният ръст на просрочените задължения към бизнеса през 2009 г. достига близо 800 милиона. Това естествено води до значителни негативни последици за икономиката като цяло. За държавата и общините негативите се изразяват в:

- допълнителни разходи за лихви по просрочените плащания;
- разходи за съдебни разноски;
- разходи за частни съдия изпълнители и др.

Възпрепятства се и обичайната дейност по предоставяне на публични услуги, обслужвани от засегнатите сектори.

За бизнеса негативите също не са малко, а именно:

- забава и спиране на плащанията към персонал;
- забава и спиране на плащанията към държавата и общините за данъци, осигуровки и други налози;
- намаляване и дори спиране на инвестиционна дейност;
- ограничаване или преустановяване на развойна дейност;
- формиране на нови задължения към търговски контрагенти и финансови институции;

- текучество на квалифициран персонал;
- нарушаване на обичайните дейности и процеси на производство.

Таблица № 3

Динамика на просрочените задължения за периода 2006 – 2013 г.

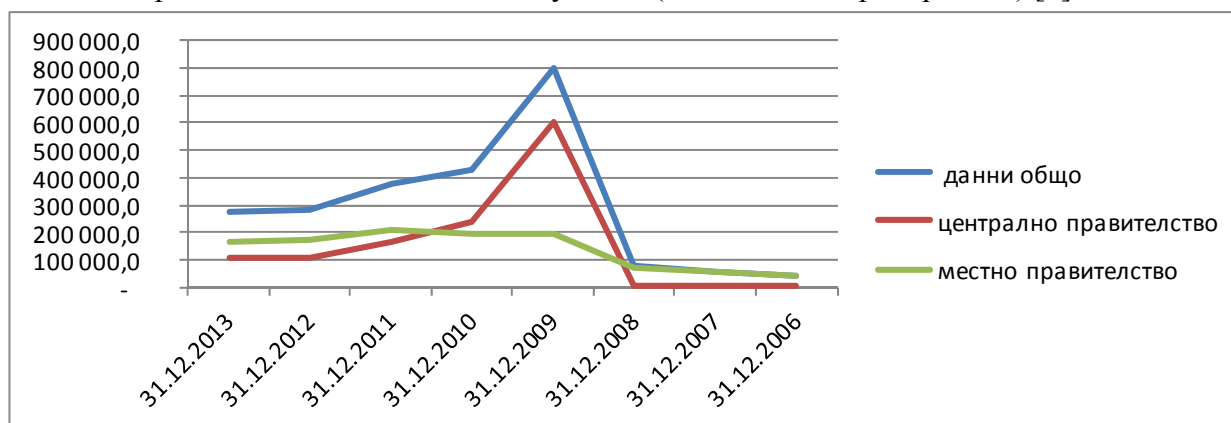
В ХИЛ.ЛВ.

данни към дата	общо	консолидино централно правителство	местно правителство
31.12.2013	277 021,9	107 686,6	169 335,3
31.12.2012	284 710,4	110 897,0	173 813,4
31.12.2011	376 528,0	169 420,0	207 108,0
31.12.2010	431 538,0	237 216,1	194 321,9
31.12.2009	798 965,8	602 162,0	196 803,8
31.12.2008	81 607,7	7 969,0	73 638,7
31.12.2007	56 994,2	2 781,0	54 213,2
31.12.2006	44 445,3	3 166,1	41 279,2

Източник: Министерство на финансите

След 2009 г. държавата постепенно започна да погасява задълженията си, като се въведоха различни мерки за ограничаване при възлагането на финансово неосигурените разходи (таблица 3).

Една от мерките на държавата, регламентирана със Закона за държавния бюджет на Република България, ограничава бюджетните структури в размера на поетите задължения, съобразно бюджетите им [2]. Друга мярка е регламентирана със Закона за обществени поръчки, където се забранява възлагането на доставки, услуги, строителство и други, ако разходите не са планирани в бюджета на съответното ведомство [4]. Нововъведения Закон за публичните финанси също включва ограничителни клаузи, като за общините е даден срок от 3 години да влезнат в съответните рамки за допустимост на поетите ангажименти. Като основна мярка се въведе и постоянен ежемесечен мониторинг на просрочените вземания и задължения за всички институции и предприятия, включени в бюджета на Република България. Данните за наблюдението включват подаване на информация за просрочията, причини за допускането, мерки за намаляването им и график за разплащане с планирани финансови средства в бюджета на институцията (бюджетното предприятие) [3].

Фиг. 1 Динамика на просрочените задължения за периода 2006 г. – 2013 г.

Динамиката на просрочените задължения, представени чрез Фигура 1 и Таблица 3, дава възможност да се направи извода, че се наблюдава постепенно намаляване на задълженията към бизнеса, но все още са далеч от нормалните стойности.

Във връзка с изследването на просрочените задължения е важно да се отбележи и друга важна особеност – статистическата информация за просрочените задължения се основава на данните за онези, за които е изтекъл законовия или договорен срок. Реално неразплатените задължения на държавата и общините към бизнеса са в пъти по – големи, но за тези данни не се поддържа статистика и постоянна информация.

В заключение следва да се посочи, че в години на финансова и икономическа криза държавата трябва да търси различни механизми, да подпомага бизнеса да преодолее негативните последици, а не да създава допълнителни негативи, с които да затруднява още повече положението му. България съумя навреме да прокара необходимите правила за бюджетна дисциплина, с което да ограничи галопиращото нарастване на задълженията на държавата. Още в първата година на негативната статистика в тази област държавата включи редица мерки и контролни механизми по прилагането им, с което ограничи поемането на финансово необезпечени ангажименти. Въведе се постоянен мониторинг при просрочените задължения и положителните резултати вече са налице.

Наред с ежемесечното наблюдение на отчетените просрочия, активно се работи и по контрола при изпълнението на мерките. Сметна палата и Държавната финансова инспекция въведоха специални одиторски пътеки в дейността си за проверка задължността на държавните и местни органи на управление и санкциониране на допуснатите нарушения.

ЛИТЕРАТУРА

1. ДДС № 13 от 09.04.2004 г. на Министър на финансите
2. Закон за държавния бюджет на Република България за 2013 г., Обн. ДВ, бр. 102 от 21.12.2012 г., в сила от 1.01.2013 г.
3. Закон за публичните финанси, Обн. ДВ, бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г.
4. Закон за обществените поръчки, Обн. ДВ, бр. 28 от 6.04.2004 г., в сила от 1.10.2004 г., последно изменен и допълнен с ДВ бр.40 от 13.05.2014г.
5. URL: <http://www.minfin.bg/bg/statistics>